

- h) živali in sirova roba od živali smejo se po železnicah skozi kužni kraj samo prevažavati, če se izpolnuje to, kar je deželno poglavarstvo naredilo, da se kuga ne zatrosi.

Zastran mejnega okraja kuge.

§. 27. Kedar je v kakem kraju goveja kuga, velja okolica tri milje daleč na okrog od kužnega kraja za mejni okraj kuge.

V mejnem okraju kuge imajo:

- Veljati ukazi o popisu in razvidnosti števila živinčet, potem določbe dane za ta primer, kedar ktero rogato živinče zbolí ali pogine (§. 21).
- Vsako crknjeno govedo, naj se pustí ondi, kjer je cerknilo, dokler se drugače ne zaukaže, ter skrbeti je, da se ga nobena stvar ne dotakne.

Okrajna gosposka sme zastran vsake živali, ki pogine, zaukazati, naj se razpara in razudi, da se izvé bolezen.

- Živinski sejmi so prepovedani. Tudi je prepovedana kupčija z govejo živino, s klajo in steljo.

Samo izjemno pri okolnostih posebnega ozira vrednih, sme politična okrajna gosposka dopustiti pod svojim prigledom kupčijo z rečmi poslednjič imenovanimi, potem s klavno živino, kakor tudi z živino, kolikor se izkaže, da je kmetije potrebujejo.

- Če bi bilo potrebno, sme deželno poglavarstvo zaukazati, da bo živina, kar je je v mejnem okraju, s posebnim znamenjem zaznamljena.
- Krajem, ki se drže okuženih, naj okrajna gosposka, če se je okužbe bati, prepové živino na pašo goniti.
- Vsi psi imajo se privezati, razen pastirskih, dokler se rabijo pri živini, mačke pa se morajo zapreti.

(Konec prihodnjič.)

O Švicarskem sirarstvu.

Pregovorivši o družbah za sirarstvo naj povemo kaj več o Švicarskem sirarstvu.

V Švici je sirarstvo, zlasti izdelovanje tolstega in poltolstega sira, mnogo bolj razvito in razširjeno, kot maslarstvo. To najbolje dokazujejo številke, ki naznajo, koliko sira se je izvozilo iz Švice drugam od l. 1854—1865. Švica je blizu tako velika, ko Štajarsko, Koroško in Solnograško skupaj, ktere tri dežele pa še niso ne tretjina avstrijskih planin.

Za sir, kar ga je šlo leta 1865. več iz Švice, kot ga je v Švico prišlo, so potegnili 5 milijonov in pol goldinarjev.

Kaka je pa v Avstriji?

Številke, ki kažejo, koliko sira se je prejšnja leta izvaževalo in privaževalo, zdaj več ne veljajo, ker so se razmere spremenile; zgubili smo namreč Laške dežele, zavaljo kterih se je moralo mnogo sira privaževati, ker ga te dežele mnogo rabijo. Poprek se je pripeljalo v Avstrijo od 1863. do 1865. leta po 32 740 centov sira na leto, iz Avstrije pa ga je šlo le po 14.180 centov; tedaj smo ga dobivali mi od drugod po 18.500 centov več kakor smo ga pošiljali iz dežele. Od tačas pa je iz omenjenega vzroka precej drugače. Tako se je 1867. leta izvozilo 14.865 centov sira, privozilo pa 13.387 centov, tedaj ga je že šlo 1478 centov več iz države, kot se ga je ta-njo pripravilo.

Te številke pa vendar živo spričujejo, kako malo še da je razširjeno naše sirarstvo. Po sporočilih gospodarske družbe v Gradcu je na celem Štajarskem le 30 mlekarnic, in na Koroškem se po zanesljivih domačih naznanilih naredi samo po 400 centov tolstega in 300 centov pustega sira na leto. Le na Vorarlber-

škem in po nekih krajih Inske doline v Tirolih je več število dobro vredjenih mlekarnic. Spodbudil je namreč prebivalce teh krajev izgled sosedne Švice in bližnjih Algajskih planin, kjer je sirarstvo poslednja leta vrlo napredovalo.

V nekterih okolnostih, zlasti na manjših gospodarstvih, se sicer bolj splača ravnati sir po Limburški šegi, kteremu se pravi opekovec; vendar pa je iz mnogih in veljavnih vzrokov bolje, siriti velike sire, kakor jih delajo v Švici. Se vé da je moč le ondi ravnati tak sir, kjer se vsak dan veliko mleka vmolze in kjer imajo za to primerno pripravo; tak sir ima to dobroto, da se bolj dolgo drži in da se brez nevarnosti prevažva. Opekovec nasproti ne zahteva toliko priprav in se lahko siri tudi ondi, kjer imajo manj mleka.

Za naše planine bo pa gotovo zmirom največe važnosti izdelovanje velikih sirov po Švicarski šegi; zato naj na tanko popišemo, kako ravnajo po mnogih krajih Švicarskih.

Kdor hoče ravnati Švicarski sir, mora imeti pred vsem: pripravne hrame, potrebno pripravo in orodje.

Hrami, ki se za to potrebujejo, so ti-le: 1. Kuhinja, v kateri se siri; onda mora biti tudi sirni kotel in tlačilnice. 2. Klet za sir, kjer se sir soli in hrani, dokler se ne proda; v kleti so potrebne police, na ktere se sir sklada. 3. Shramba za mleko, ki je namenjeno za medilo. Sirni kotel mora biti tako obešen, da se lahko od ognja odmakne, kedar se mleko dovolj vgreje. Po manjših mlekarnicah visí kotel čisto prosto na „voru“ ter se na njem nad ogenj namakne in od njega odvrne, kedar je treba: vor se namreč sém ter tje vrtí. Toda pri taki napravi se brez potrebe veliko drv požgé, ako namreč ogenj čisto na prostem gori. Nekoliko bolje je že, če je kotel vsaj zadi obzidan, kakor se po planinah pogosto nahaja. Še več drv se prihrani, ako se kotel popolnoma obzida ter spodaj pravilno ognjišče napravi. Kedar se hoče tak kotel od ognja vzeti, se mora prej kviško naviti, potem še le se na voru odmakne. To je pri malih kotlih lahko, pri velikih pa silno zamudno in težavno; zatoraj se dandanasnji daje prednost neki drugi napravi. Sirni kotel je namreč le zadej obzidan, spredaj pa ga oklepajo železna vratica, ki se odpirajo na dve plati. Če se hoče kotel nad ogenj potegniti, se vratica odpró ter kotel odmakne. Tudi pri taki pristrojbi, ktera je po velikih sirarnicah v Švici splošna, se ognjišče lahko primerno izpelje, da se malo drv požgé (po 1 funt drv na vsak funt sira). Sirni kotel je povsod bakren (iz kotlovine), in ima lesen pokrov.

Tlačilnice so skoro povsod navorne, podjemne, le bolj redko vretenične (na šravf).

Kleti za sir so zidali včasí na pol pod zemljo, da se je lože dosegel potrebni hlad. V novejših mlekarnicah pa jih zidajo večidel vrh zemeljke shrambe, ktere pa morajo biti na hladnem kraju. Vrata naj gledajo proti severju. V zidu so potrebna mala oknica in predorčki, da skozi nje dobiva klet čist zrak in primerno gorkoto; toda ta oknica morajo biti dobro zavarovana zoper muhe. Sredi kleti stoji velika miza z vrezanimi žlebovi za odtekanje.

Pri zidovih so klopí ali police, na ktere se sir sklada: postavljenih je pa kakih 6—8 polic ena nad drugo, kakor višava shrambe pripušča. V neki veliki mlekarnici sem videl v eni taki shrambi blizu 180 sirov po 160—200 funtov težkih in vrednih kakih 8000 goldinarjev.

Klet za mleko je tudi potrebna. V njej se hrani mleko in skutni zapenek, ki sta namenjena za medilo. Najbolje je, ako je ta klet nekoliko čevljev pod zemljo. Vrata naj ima tudi ona proti severju in naj ne bode

brez oknic in prezračnic (predorčekov, skozi ktere zrak pihlja).

V vsaki mlekarnici mora biti, razen sirnega kotla, tudi tehtnica (vaga) za tehtanje mleka in sira, nekoliko lesenih ali kositrenih škafov in skled, posnemalica, platininski korec, trnač, več obodov in sirnih platen, nekoliko desek tiste velikosti kakor so siri, solnica, ščetovi, s katerimi se sol po siru pogloje, dalje toplomer, pinja za maslo in še druga posoda za vodo, sirilo itd. Trnač obstoji po manjših mlekarnicah iz dolgega drogú, na katerem so počez nabiti leseni koli v podobi križa; na koncu ima drog prevotljeno, okroglo desko. Po večih mlekarnicah imajo velike trnače nadelane z roglji iz močnega kotlovnatega drata.

Obodi, ktere po Švici rabijo, so znotraj ali ravni (Ementalski) ali pa žlebat (Grojerski). Po razmeri otočne velikosti so obodi tudi nižji ali višji: od $2\frac{1}{2}$ do $5\frac{1}{2}$ palcev. Stiskajo (prešajo) se z lesenim locnjem; mesto tega dandanašnji rabijo zobčati zatezavnik.

Sirna platna so prav redko tkana, tako da pride na vsak palec platna le 15 niti; tedaj so niti po $\frac{3}{4}$ linije saksebi.

Toplomera ne sme manjkati v nobeni sirarnici, ker le ž njim se vsak čas na tančno zmeri gorkota. Poskuševanje z roko ni zanesljivo: mlekarnja lahko zapelje. (Kon. prih.)

Národne stvari.

Omika in pot do nje.

Kaj neki je omika?

Omika je razvitek telesnih in duševnih moči vsakega človeka po svojem stanu: kmeta za poljedelstvo, obrtnika ali rokodelca za obrtnijo, umetnika za razne umetnosti itd. Omika po takem se ne dá meriti po enem vatiji. Al povsod se ima doseči po šolah.

Kakošne šole naj se tedaj osnujejo, da se omika za vsaki stan in za vsaki narod more doseči?

Kmetu zadostuje, enako tudi rokodelcu, da se nauči brati, pisati, računati in še nekterih družih v njegov stan segajočih znanosti, in to hitro, kolikor mogoče, kajti ta dva morata kmalu začeti delati, svojo moč in čas na svojo korist obračati. Da jima je to mogoče, si morata potrebne vednosti po najkrajši poti pridobiti. Ta pot pa je, da se fant v šoli vse v maternem, njemu znanem jeziku uči, ne pa, da se trpinči in mu čas krati z učenjem tujega, njemu neznanega jezika. Še le po naučenju tujega jezika ga učiti za njegov stan potrebnih vednosti, to se pravi „s cerkvijo okoli križa hoditi“, a ne s križem okoli cerkve.

To veljá za večí del kmetiških in rokodelskih otrok. Taki pa, ki so namenjeni, dalje še po svetu se krožiti, se morajo tudi se ve da tujih jezikov učiti, al to naj se stori v ljudskih šolah s posebnim naukom in dalje v viših šolah. Za to je treba večega truda, več časa in več stroškov. Noben pameten človek ne bo tajil resnice, da „kolikor jezikov znaš, za toliko glav veljaš“; al napačno in nepošteno je, zavoljo 5 tacih otrok, ki gredo v srednje šole, 50 drugim kratko pot njihovega učenja zapirati.

Recíte, kar hočete, da ni pravo, kar trdim in kar trdijo z menoj vsi umni ljudje po celem svetu in tudi naši rodoljubi, rečem vam, da vsi tisti, ki nočejo ljudskih šol v maternem jeziku, imajo druge skrivne, narodu sovražne namene.

Dokler se to ne zgodi, da naše ljudske šole stojé na narodni podlagi, se ni naujati ljudskega napredka v

omiki, in kdor temu nasproti ravná, on ni prijatelj ljudstva, temveč njegov najhujši, najnevarniši sovražnik; on mu zavira pot do omike, pot do blagostanja, ga zavračuje v tujčevo sužnost in mu krati narodne pravice. Toraj ogibajte se tacih ošemljenih ljudi; oni delajo na vašo pogubo, na vaše vničenje!

Politične stvari.

Kako bivši minister dr. Schöffle pojasnuje politiko ministerstva Hohenwartovega.

(Dalje.)

Ali je mar to resnica, da je ministerstvo Hohenwartovo nameravalo oškodovati ravnopravnost in varnost nemškega naroda? Nikakor ne! Čisto nemške dežele bi po tem, da se deželnim zborom izroči postavodajstvo šolstva itd., bile še tem bolj zavarovane v svojih narodnih pravicah, ko bi se kedaj utegnili primeriti, da v državi zbor pride slovanska večina. V deželah z mešanimi narodi, kakor na Tirolskem, Štajarskem in Koroškem, je večina naroda nemška; tukaj bi se mogla sila goditi le Italijanom in Slovanom, ne pa Nemcem. Na Českem in Moravskem, to je res, so Nemci v manjšini; al njim je vlada po pogajanji z voditelji Českega naroda zagotovila „beli list“, na ktere ga bi bila mogla nemška manjšina zapisati, kar hoče, da se Nemcem zatrdi vsaka pravica, samo proti temu pogoju, da ravno tako se zatrdi vsaka pravica Čehom v tistih okrajih, kjer so Nemci v večini. Se li to pravi Nemce tlačiti? Tudi od Českega deželnega zbora izdelani načrt narodnostne postave, ki bi se bila po željah Nemcev še dala prenarediti, ne kaže nikjer oškodovane pravice manjšinske. Recíte, ali se na svetu nahaja kje kaj enacega, da bi narodna večina prostovoljno ponujala manjšini taka poročstva? Bodite vendar enkrat pošteni in recíte, da ne zaradi tega, da se je žalila pravica Nemcem, se je vzdignil tak strašanski hrup o „Nemcem sovražnem“ ministerstvu Hohenwartovem, ampak vzdignil se je samo zato, ker ni dalo žaliti narodnih pravic Slovanom.

Stanovitno prijazne razmere Avstrije do Nemškega cesarstva — vsaj si Avstrije vendar ne morem za zmirom misliti kot podložnico (vazalko) Nemčije — pa tudi niso bile v nobeni nevarnosti, marveč bi prijaznim tem razmeram še veliko trdnjše podlaga bila se položila v Avstriji s tem, da bi se bil vedni boj med posamesnimi narodi pomiril. Če nova Nemčija res pošteno misli za Avstrijo, in si je noče niti podložnice narediti niti je popolnoma razdijati, no! potem bi jej bila Avstrija, po programu leta 1871. osnovana, postala varna in prijateljska soseda. Upravičenih „zdihljejev“ ne bi bila Nemčija nikoli slišala, Nemški narodnosti ne bi se bilo nič žalega zgodilo. Da so se v nekterih krajih prepovedale z mogo Prusov slavlne svečanosti, moralo se je to zgoditi zato, da se niso razdražili drugi narodi, ki z Nemci skupaj bivajo; vlada je storila tedaj le najprostejšo svojo policijsko dolžnost.

Tudi se je ministerstvu Hohenwartovemu očitalo, da je državno edinstvo Avstrije na kose hotelo razdijati. Čudno je to, da je vekála o tem najglasnejše tista mala pa zelo jezična stranka, ktera z največim veseljem pričakuje razrušenja Avstrije, da bi potem hitela v ono deželo, po kateri se jej tako zelo toži, da celó v gosposki zbornici se je v neki vevlavem momentu čul glas domotožnosti. Še bolj smešno pa je enako očitaje v ustih tistih ljudi, ki občudujejo leta 1867. stvarjeni, sicer od ministerstva Hohenwartovega spoštovani dvalizem Avstrijske monarhije. Dobro!